

POLİTİKALARI BAĞLAMINDA İNDİRA GANDHI IN THE CONTEXT OF HER POLICIES: İNDİRA GANDHI

Caner ASAL

İngilizce ve Fransızca Öğretmeni, İspanyol Dili Filoloğu, Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkiler Uzmanı

caner.asal89@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7912-2742>

ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi | ETU Journal of Social Sciences Institute

S.11, Ekim | October 2020, Erzurum

e-ISSN: 2717 - 8706

Makale Türü | Article Types : Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Received Date : 01.01.2020

Kabul Tarihi | Accepted Date : 28.08.2020

Sayfa | Pages : 43-71

<http://dx.doi.org/10.29157/etusbe.2020.54>

<https://dergipark.org.tr/etusbed>

This article was checked by

✓ iThenticate

POLİTİKALARI BAĞLAMINDA INDIRA GANDHI

Caner ASAL

ETÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (ETÜSBED), S. 11, Ekim 2020, Sayfa: 43-71

ÖZ

Hindistan'ın ve dünya siyasetinin 20.yüzyıldaki seçkin liderlerinden olan eski Hindistan Başbakanı Jawaharlal Nehru'nun kızı olan Indira Gandhi, 1966 yılında Hindistan'ın ilk ve tek kadın başbakanı olduktan sonra birçok başarılı iş yapmıştır. Ancak 1975 yılında başlayan ve 1977 yılında genel seçimlerin yapılmasına kadar süren olağanüstü hal döneminde ülkesinde güttüğü otoriter politika nedeniyle muhaliflerinin tepkisiyle karşılaşmıştır. Buna rağmen başta tarım devrimi ve bankaların kamulaştırılması olmak üzere önemli reformlar yapmış ve birçok sorunu çözmüştür. Dış politikada ise Gandhi, faydacı yaklaşımıyla Hindistan'ın dünya ülkeleri arasında sözü geçen bir ülke olmasını amaçlamıştır. Sovyetler Birliği ile iyi münasebetler kurmuş ve Bağlantısızlar Hareketinin liderliğine seçilmiştir. Pakistan ile birçok kez savaşmasına rağmen yaptığı Simla Barış Antlaşması ile iki ülke arasındaki münasebetleri düzeltmiştir. Ancak iç politikada Sihlere karşı başlattığı mücadele onun hayatını kaybetmesiyle sonuçlanmıştır. Bu makalede Gandhi'nin liderliğini başbakanlık dönemi boyunca iç ve dış politika faaliyetleri kapsamında değerlendirdik ve Indira Gandhi'nin olumlu ve olumsuz yönlerini ortaya koyduk. Değerlendirme bölümünde ise onun politikalarının önemi hakkında görüşlerimizi yazmakla makaleyi sonlandırdık.

Anahtar Kelimeler: Indira Gandhi, Hindistan Ulusal Kongresi, Hindistan, Politika

IN THE CONTEXT OF HER POLICIES: INDIRA GANDHI

ABSTRACT

Indira Gandhi, the daughter of the ex-Indian prime minister Jawaharlal Nehru who was one of the prominent leaders of the World and India in the 20th century, did lots of successful works after becoming first and only female prime minister of India in 1966 but was reacted negatively by her opponents because of her otocratic policy in her country during the Emergency rule which began in 1975 and lasted until the general elections in 1977. Though, Gandhi made lots of important reforms, two of them were green revolution and the nationalization of the banks, and solved many problems. Gandhi, in the foreign policy, approached pragmatically to the issues. She firstly contacted with the United States of America to ask for them economic aid because of the drought in her country but she later aimed to contact with the Soviet Union due to the problems with the United States of America. On the other hand, she was elected as chairperson of the Non-aligned movement which her father was one of the founders. Although she made war many times with Pakistan, she established good relations with this country signing Simla Peace Agreement. But, her policy towards the Sikh issue ended with her death. In this article, we analyzed the leadership of Indira Gandhi regarding her internal and external political activities during her prime ministership and explained positive and negative sides of Gandhi. In the evaluation part, we finalised the article by writing our views about the importance of her policies.

Keywords: Indira Gandhi, Indian National Congress, India, Politics

Giriş

Hindistan kültürü yönünden tüm dünyada kendine mahsus bir yere sahiptir. Bunun yanı sıra kalabalık nüfusu, farklı kültürlerle ev sahipliği yapması nedeniyle her zaman araştırmalara konu olmuştur. 15 Ağustos 1947 'de Hindistan'ın bağımsızlık kazanmasından kısa bir süre sonra dünyada yükselen bir yıldız olmasında bağımsızlık sonrasında siyasetine yön veren isimler etken olmuştur. Bunlardan biri hiç kuşkusuz Indira Gandhi'dir. Hindistan'ın bağımsızlık mücadelesinde önemli rol oynayan dedesi Motilal (1861-1931) ve babası Jawaharlal Nehru (1889-1964)'dan sonra Indira Gandhi kimilerine göre tartışmalı politikalarıyla anılsa da Hindistan'ın yakın tarihinde iz bırakmıştır. Çalışmamız, Indira Gandhi'nin politikaları bağlamında değerlendirmek için kaleme alınmıştır. Çalışmada Indira Gandhi'nin biyografisinden ziyade onun Hindistan'ın önemli bir aktör olmasındaki katkısı, onun güttüğü iç ve dış politika kapsamında ele alınacaktır. Böylelikle hem Indira Gandhi'nin Hindistan'a katkıları hem de Hindistan'ın bir ülke olarak gelişme süreci anlatılmış olacaktır.

1. Indira Gandhi Kimdir?

Indira Priyadarshini Gandhi,19 Kasım 1917 tarihinde Hindistan'ın Allahabad kentinde Jawaharlal Nehru ve Kamala Nehru çiftinin tek çocukları olarak dünyaya gelmiştir. Nehru ailesi Britanya Hindistanı'nın varlıklı ailelerinden olup ailede ülke yönetiminde bulunanlar olmuştur. Indira Gandhi'nin dedesi Motilal Nehru (1861-1931), Hindistan'ın bağımsızlık hareketine katılmış ve Mahatma Gandhi (1869-1948) ile ortak hareket etmiştir.1928 yılında Hindistan Ulusal Kongresi (Indian National Congress)'nin başkanlığına seçilen Motilal Nehru, 1929 yılında partinin başkanlığından ayrıldıktan bir süre sonra 1931 yılında vefat etmiştir. Nehru, İngiliz hükümeti ile iyi ilişkileri olan Brahman sınıfına mensup bir Hindu idi. Indira küçüklüğü ve gençliği boyunca çevresindeki gelişmelerden etkilenmiş, bağımsızlık hareketi sırasında dedesi Motilal ile babası Jawaharlal'ın mücadelesini izlemiş ve bu mücadeleye destek de vermiştir. Dedesinin ölümünden bir süre sonra ise bu kez annesi Kamala Nehru rahatsızlanmış ve o sırada üniversitede okuyan Indira annesinin rahatsızlığı nedeniyle ona refakat etmeye başlamıştır. Durumu ağırlaşan Kamala Nehru 1936 yılında vefat etmiş ve böylece Indira yalnız kalan babasının yanında Hindistan bağımsızlık hareketinde ön saflarda mücadeleye katılmıştır. Indira, 1942 yılında Hindistan Farslarından olan Feroze Gandhi ile evlenmişti. Bu evliliğe Nehru karşı çıktıysa da sonra kabul etmişti. Indira evlendikten sonra Lucknow kentinde bir bungalova yerleştikten sonra çocukları Rajiv ve Sanjay'ı dünyaya getirmiştir. Bu dönemde politikadan uzak kalan

Indira'nın niyeti sakin bir aile hayatı geçirmektir (Green, 2013: 29-37). Ancak Hindistan'ın bağımsızlığına giden süreçte Nehru'nun yanında olmak gereksinimi Indira'yı bu niyetinden alıkoydu. 1947 yılında Hindistan'ın Büyük Britanya'nın bir dominyonu olarak bağımsızlığını ilan etmesi ve Jawaharlal Nehru'nun başbakanlık görevini üstlenmesi ise Indira'nın yaşamında yeni bir sayfa açtı. Annesinin olmayışı babasının evinde onu ev sahibesi konumuna taşımıştı.

Hindistan'ın bağımsızlığından sonra 1951 yılında yapılan ilk genel seçimlere milletvekili adaylığı olarak katılması önerilen Indira Gandhi bu teklifi çocuklarının küçüklüğü nedeniyle reddetmiş ve bunun yerine Nehru'nun seçim kampanyası boyunca onu desteklemiştir. Siyaset yerine sosyal sorumluluk projeleriyle ilgilenen Indira Gandhi, Delhi'de kimsesiz çocuklar kurumu kurmuş ve bunun yanında bir takım sosyal yardım kuruluşlarında görev almıştır. Ancak 1955 yılında daha evvel dedesi ve babasının başkanlığını yürüttüğü Hindistan Ulusal Kongresi'nin yönetim kurulu üyeliğine getirilerek siyasete ilk adımını atmış oldu.

2. Indira Gandhi'nin İlk Politik Çalışmaları

1955 yılında Hindistan Ulusal Kongresi'nin yönetim kuruluna getirilmiş olan Indira Gandhi, 1959 yılında ise partinin başkanlığına seçildi. Parti başkanlığı işlevi olan bir makam değildi ve her yıl bir başkası bu göreve seçilmekteydi. Bu görevde 1 yıl kaldıktan sonra Indira Gandhi, bir süre daha babasına yardımcı olmaya devam etti ve onun resmî kabullerinde yer aldı (Britannica, 2018).¹

Jawaharlal Nehru, 1964 yılının başında ağır bir kalp krizi geçirmiş ve yerine yeni bir lider arayışına gidilmişti. Çok geçmeden 27 Mayıs 1964 tarihinde Nehru öldü ve Indira Gandhi önce yeni Başbakan olarak seçilen Lal Bahadur Shastri (1904-1966)'nin kabinesinde Enformasyon Bakanlığı görevine getirildi ve 3 ay sonra Hindistan Parlamentosu'nun üst kanadı olan Rajya Sabha'ya üye olarak seçildi (Britannica, 2018). Indira Gandhi Gandhi utangaçtı ve parti içindekilere iyi bir hatip olarak görülüyordu. Yıllarca annesinin yokluğu nedeniyle babasına devlet törenlerinde eşlik etmişti, siyasi olarak ise planları yoktu. Hatta Londra'ya yerleşip orada yaşamayı düşünüyordu. Ancak babasının ölümü ve parti ileri gelenlerinin ısrarıyla politikada ön plana çıkartılmıştı. Parti yönetimi Nehru soyadını taşıyan ve yıllarca partinin üyesi olarak başbakanlık yapan Nehru'nun kızının babasının çizgisini devam ettireceğini ve görece tecrübesiz olan Gandhi'nin daha kolay

¹ Bkz. EK-1

yönlendirilebileceğini düşünüyordu. Bu dönemde yani Lal Bahadur Shastri'nin kısa süren başbakanlığında (1964-1966) Gandhi'yi öne çıkaran ilk önemli olay Hintçe'nin resmi dil olmasına karşı güneydoğu Hindistan'da patlak veren isyandı. Tamiller, Hintçe'nin resmi dil olarak kabul ettirilmesine karşıydılar. Bu krize karşı Jawaharlal Nehru'nun önerilerinin anayasaya eklenmesini isteyenlerin taleplerini Başbakan Shastri reddetti. Bunun üzerine olaylar çıktı ve ne Tamillerin lideri ne de Başbakan Shastri durumla ilgilendi. Bu esnada devreye giren Gandhi ise olaylara çözüm bulmaya çalıştı. Bu tutumu onun itibarını artırdı. Gandhi'nin ikinci önemli hamlesi ise Hindistan-Pakistan Savaşı'nda faaliyeti idi. Pakistan sınırına giden Gandhi, orduya destek oldu ve mitingler düzenleyerek halkın bozulan moralini düzeltti. Indira Gandhi böylece babasının ardından Nehru ailesini tekrar siyaset sahnesine çıkarmış oldu (Green, 2013: 48-49).

Gandhi'nin Enformasyon Bakanlığı görevi Başbakan Lal Bahadur Shastri'nin Sovyetler Birliği ile barış anlaşması imzalaması için gittiği Taşkent'te anlaşmanın imzalanmasından saatler sonra ölmesiyle sona erdi (11 Ocak 1966), (Green, 2013: 50). Shastri'nin ölümü, Hindistan yönetiminde bağımsızlık hareketinin öncülerinin devrini kapatırken hem ülkenin hem de Indira Gandhi'nin siyasi hayatında yeni bir dönemi açmış oldu.

3. Indira Gandhi'nin İlk Dönem Başbakanlığı (1966-1977)

11 Ocak 1966 tarihinde Lal Bahadur Shastri'nin ölümüyle başbakanlığa, Hindistan Ulusal Kongresi'nin yönetim kurulu üyelerince Indira Gandhi aday gösterildi. Tek aday olması nedeniyle hemen başbakan olarak seçilen Indira Gandhi'yi partisinin ileri gelenleri kolay yönetebileceğini düşünüyordu.

Indira Gandhi'nin 1966 yılında kurduğu yeni hükümetin ömrü çok sürmedi. 1967 yılında yapılan seçimler sonucu birinci parti çıkan Hindistan Ulusal Kongresi'nin lideri olarak Indira Gandhi, yeni hükümeti kurdu. Partisinin sadece küçük bir farkla iktidar olabilmesi ve bir önceki seçimlere göre oy kaybetmesi parti içi sağ kanadın temsilcisi olan Morarji Desai'yi yeni hükümetin başbakan yardımcısı yapmasına neden oldu. Sağ muhalefet, Indira Gandhi'nin Sovyet yanlısı politikasına karşıydı. Bu da ileride partide daha büyük sorunlara yol açacaktı (Green, 2013: 57). Öte yandan Indira Gandhi'nin yeni dönemde yaptığı ilk icraat, Hindistan Cumhurbaşkanlığı'na bir Müslüman olan Zakir Hussain'i aday göstermesi oldu. Hindistan'ın çoğulcu yapısına değer veren ve Hindistan-Pakistan ayrışması sonrası Müslümanların ülkeden göç etmelerine itiraz eden Indira Gandhi, Hindistan'ın çok kültürlü yapısının önemli bir parçası olan Hint Müslümanlarından birisini ve hâlihazırda Cumhurbaşkanı Yardımcısı Hussain'i partisinin tek adayı olarak 13 Mayıs 1967

tarikhinde Cumhurbaşkanı seçtirdi. Hussain, Hindistan'ın ilk Müslüman Cumhurbaşkanı olarak tarihe geçti ve görev süresini tamamlayamadan 1969 yılında vefat etti (Britannica, 2019).

Indira Gandhi, başlangıçta belirli bir politika izlemiyordu ancak iki kutuplu bir dünyada kuzey komşusu Sovyetler Birliği ile iş birliğine gitmeyi uygun buldu. Aynı dönemde parti içi sağ muhalefetin Indira Gandhi'nin politikalarına olan itirazları aynı yıl (1969) Indira Gandhi'nin parti başkanlığından ve partiden atılmasıyla nihayet buldu. Partiden atılan Indira Gandhi ve yenilikçi grup Hindistan Ulusal Kongresi (T)'yi² kurdu. Parlamento üyelerinin büyük çoğunluğunun Indira Gandhi' den yana olması nedeniyle Indira Gandhi, başbakanlık görevine devam etti. Eski parti ise Hindistan Ulusal Kongresi (Ö)³ adıyla siyasi hayatına devam etti (Kim, 2006: 5).

Hindistan bu dönemde yine Çin'den sonra en fazla nüfusa sahip ikinci ülke idi. Nüfusun kalabalık olması ve altyapı eksikliği Hindistan'ın gelişmesinin önündeki en büyük engellerdi. Her yıl yaklaşık 15 milyon kişi nüfusa ekleniyordu. Açlık; nüfus fazlalığı, kuraklık ve yakın tarihte yaşanan Çin ve Pakistan ile olan savaşların bir sonucuydu. Diğer yandan gıda fiyatlarının artış hızı ise yıllık yüzde 20'yi bulmuştu. Bütçe açığı sadece 1966-67 yılları arasında yıllık gayri safi milli hasılanın yüzde 7,3'üne ulaşmıştı (Erenow, 2018). Öte yandan Hindistan nüfusunun yarısı ise okuma yazma bilmiyordu. İşte bu şartlar altında Indira Gandhi, politikalarını uygulamaya koydu.

3.1. Bankaların ve Petrol Şirketlerinin Kamulaştırılması

Hindistan'da bankacılık sektörünün tarihi 19.yüzyıla kadar uzanmakta olup bankaların prenslikler ve varlıklı kişiler tarafından kurulduğu bilinmektedir. Bu bankalar fakir halk yığınlarına kredi vermiyor ve onları tefecilerden borç almaya sevk ediyordu. Hindistan'ın 1947 yılındaki bağımsızlığından sonra Nehru, ülkenin gelişmesi ve tarım sektörünün ilerlemesi için 1955 yılında çıkardığı bir yasayla bu bankalardan Hindistan Emperyal Bankası'nı kamulaştırdı ve bu bankayı merkez bankası olarak ilan etti.1959 yılında yine yedi banka kamulaştırılarak merkez bankasına bağlandı. Ondan önce 1947 ile 1955 yılları arasında ise 361 özel banka batmıştı ve bu batan bankaların çoğu çiftçilere kredi vermiyordu. 1950 yılında bankaların yüzde 2,3'si tarım kredisi verirken bu oran 1967 yılında yüzde 2,2'ye düşmüştü

² Hindistan Ulusal Kongresi (Talepçiler):1969 yılında Hindistan Ulusal Kongresi'nden Başbakan Indira Gandhi'nin atılmasından sonra kendisi ve taraftarlarının kurduğu partiye verilen ad.

³ Hindistan Ulusal Kongresi (Örgüt):1969 yılında Başbakan Indira Gandhi'nin partiden atılmasından ve taraftarlarının da onunla birlikte ayrılmasıyla birlikte geride kalan eski partiye verilen ad. Parti bir sonraki seçimlerde pek bir varlık gösterememiş ve 1977 seçimleri öncesinde diğer muhalif partilerle Janata Partisi adı altında ittifak yapmıştır.

(Thequint, 2018). Nihayet, 1966 yılında Indira Gandhi'nin Başbakan olmasından bir süre sonra 19 Temmuz 1969 tarihinde önce bir kararname ve ardından bir kanunla Hindistan'ın parasal kaynaklarının %70'ine sahip olan 14 büyük ticaret bankası kamulaştırıldı. Yasayla bankaların rezervlerinin yüzde 40'ı öncelikli sektörlerle ayrılacaktı (Forbes, 2018). Bankalar korporatif olarak aynı kalırken yönetim kurullarına hükümet tarafından hükümet temsilcileri, endüstri, tarım ve kamu sektörlerinden üyeler atandı (Forbes,2018). Bu durum, tarım sektörü ve bankacılık sektörünün tüm halka açılmasını sağladı. Böylelikle tefecilerden borç almaya itilen çiftçiler ve diğer işçiler kamulaştırılan ve tüm ülkeye hizmet veren bankalardan kredi almaya başladı (pnbsu.com, 2018). Bankaların kamulaştırılmasının ardında Indira Gandhi'nin partisindeki radikal sosyalist kanadın talepleri etkiliydi.⁴ Bunun yanında Nehru'nun ölümünden sonra yapılan ilk seçimlerde Kongre Partisi'nin oy kaybetmesi de Nehru'cu politikalara geri dönüşü gerektirmişti. Ancak en büyük etken elbette ki bankacılık sektöründeki tekelin kırılması ve geniş halk kesimlerinin özellikle küçük çiftçilerin ve küçük endüstrilerin kredi sorununu çözmektir. Nitekim 1969 yılında 14 bankanın kamulaştırılmasından sonra veriler bu kararın ne kadar faydalı olduğunu da ortaya koymuştur (Shodhganga, 2018: 38-46).

1969 yılında alınan bu kararlar, Kongre Partisi içindeki fikir ayrılığının da önemli bir göstergesi olmuştu. Eski Finans Bakanı Morarji Desai öncülüğündeki sağ kanat, Indira Gandhi ve yandaşlarını partiden attırdı (Sanghyi, 2006: 65, 67-68). Gandhi ve ekibi Hindistan Ulusal Kongresi (T) adıyla yeni bir parti kurdu ve parlamentodaki küçük partilerin desteğiyle yollarına devam ettiler. Halk ise kamulaştırma kararından çok memnundu.

3.2. Yeşil Devrim

Hindistan'ın nüfus bakımından kalabalık olmasının getirdiği çeşitli sıkıntılardan birisi de tarımda ve gıdada ülkenin kendi kendine yeter durumda olmamasıydı. Gandhi,1969 yılında önde gelen bankaları kamulaştırmış ve bu bankaların küçük çiftçilere kredi vermesine imkân tanımıştı. Ancak bu karar yeterli değildi. Zira gıda kıtlığı nedeniyle her yıl binlerce kişi açlıktan ölüyordu.1950'li yıllarda tahılların %5'ini ithal eden Hindistan, 1960'lı yıllarda geçirdiği iki büyük kuraklık nedeniyle tahılların büyük çoğunluğunu ithal etmeye başladı.1966 yılında 72 milyon ton tahıl üreten Hindistan,10 milyon ton tahılı da ithal ediyordu. Ertesi yıl ise 12 milyon ton ithal edilmesi gerekmektedir (Hindistan Ulusal Kongresi, 2018). Gandhi bu duruma son vermek için 1966

⁴ Bu grup Jön Türkler olarak adlandırılmış olup ülkenin demokratikleşmesi, sosyalizasyonu ve modernleşmesini savunuyordu. Bkz. J.C. Johari, Indian National Congress Since Independence, New Delhi, India, Lotus Press, 2006, Giriş Bölümü s. 26.

yılıının mart ayında ABD'ye yaptığı ziyaret sırasında Başkan Johnson'a da belirttiği gibi tarımda bir yeşil devrim planını devreye koydu. Bu plana göre tarım sektörüne krediler açılacak, kurak topraklarda sulama projeleri geliştirilecek ve ekinler çeşitlendirilecekti. Öncelikle Gandhi, üç kişilik bir ekibi Meksika'ya buğday seçip satın alması için gönderdi. 18 bin ton Meksika buğdayı 1966 yılının Eylül ayında Yunanistan'dan Hindistan'a doğru yola çıktı. İlk gelen buğdaylar etkisini yapılan sulama faaliyetleri sonrası gösterdi. Rockefeller ve Ford Kurumlarının da yardımıyla ekilen hektar sayısı 1966 yılında 504.000 hektar iken 1972 yılında 10 milyon hektara yükseldi. 1960-61 yıllarında tahıl ithalatı yüzde 4,7 oranında iken 1972-73 yıllarında yüzde 0,8'e düştü (Perkins, 1997: 244-245).

Yeşil Devrim olarak adlandırılan bu tarım reformunun gelişme gösterdiği yerler ise Hindistan'ın gelişmiş bölgeleri olan Kuzeybatı Hindistan ile Güney Hindistan idi. Buralarda gıda tüketimi zaten fazla olduğundan artan mahsul piyasaya sürülüyordu (Basu, 2012: 389). Raj Kumar Basu'ya göre her çiftçi yeşil devrimin faydasını görmemişti. Ona göre bunun iki nedeni vardı. İlk önce çevresel koşullar ve bunun yanında ikinci olarak çiftçilerin kaynaklardan yoksun olması ve yeni tarımsal eğilimlerden haberdar olmamasıydı. Bu da olumsuz bir etkendi. Buna rağmen 1962-1965 yıllarından 1972-1973 yıllarına kadar olan dönemde yani Yeşil Devrimin ilk aşamasında ortalama yüzde 2.08 büyüme yaşanmıştır. Pencap, Haryana ve Batı Uttar Pradeş bölgelerindeki büyüme ortalamanın üstündeydi. Yeşil devrim ülkenin geri kalanına yayılmakla birlikte Maharashtra, Gujarat ve Andhra Pradeş eyaletlerindeki büyüme yıllık yüzde 2.38'lik oranla tüm Hindistan'dan daha hızlı oldu. Indira Gandhi'nin son başbakanlığı döneminde başlayan üçüncü aşama 1992-1995 yıllarında tamamlanırken daha cesaret verici ve belirgin sonuçlar alındı. Son aşamada yeşil devrim kırsal kesimdeki refahı hızlanmasıyla eşitsizliği azalttı (Basu, 2012: 392).

Yeşil Devrim tarımda modernleşmeyi ve yeni teknolojiyi beraberinde getirirken devrimin genellikle buğday ekimiyle yapılmış olması bu devrime buğday devrimi de denilmesine neden olmuştur. Tarımda modernleşme başlarken yeni iş imkânları doğmuş ve çiftçiler piyasa odaklı üretim yapar olmuşlardır. Devrimin başta çiftçi sakatlıkları olmak üzere bölgesel eşitsizlik ve kişiler arasında eşitsizlik gibi bazı olumsuz sonuçları da olmuştur (Chowdhury, 2016: 68-69). Bütün bunlara rağmen Başbakan Gandhi, Yeşil Devrim'i uygulaması ve sonrasında bununla başarılı bir sonuç elde etmesiyle Hindistan'ın en önemli sorunlarından biri olan tarım sorununu çözmüştür.

3.3. Olağanüstü Hâl Dönemi (1975-77)

Olağanüstü Hâl, sıkıyönetimden önce, sonra veya bundan tamamen bağımsız olarak kanunla belirtilen olağanüstü yetkilerin sivil yönetime verilmesi ve kullanılması durumudur (sozluk.gov.tr., 2020). Dünyada farklı ülkelerin anayasalarında olağanüstü halin ilanı için gereken koşullar tanımlanmış olup aynı şekilde Hindistan anayasasında da bu koşullar belirtilmiştir. Nitekim Hindistan Anayasasının 352.maddesinde “Eğer Cumhurbaşkanı Hindistan’ın tümü ya da bir parçasını tehdit eden silahlı isyan, dış saldırı ya da savaş nedeniyle bir olağanüstü halin var olduğuna kanaat getirirse, Hindistan’ın tümü ya da belirli bir bölgesini kapsadığını belirtmek kaydıyla olağanüstü hal ilan edebilir.” denmektedir. (India.gov.in, 2020)

Hindistan ise Olağanüstü Hâl döneminden bir süre evvel Bangladeş Bağımsızlık Savaşı’nda Bangladeş’ten yana olmuş ve Pakistan ile savaşmıştı (1971). Bu savaştan Hindistan zaferle çıkmış ve Bangladeş bağımsızlığını ilan etmişse de sonrasında yaşanan kuraklıklar ve ekonominin buna bağlı olarak bozulması ve elbette ki yolsuzluğun artması halkta huzursuzluk meydana getirmişti. Kongre Partisi’nin sağ kanadının lideri ve eski Başbakan Yardımcısı Morarji Desai önderliğindeki farklı partilerden meydana gelen muhalefet, Gandhi’nin başını ağrıtmaya başlamıştı.1975 yılında Allahabad mahkemesi Indira Gandhi’nin 1971 yılında yapılan seçimlerde milletvekili seçildiği bölgede usulsüzlük ve hile yaptığı gerekçesiyle milletvekilliğini düşürüp onu 6 yıl parlamentodan men edince ortalık karışmıştı. Mahkemeye itiraz eden Gandhi, bu itirazından sonuç alamamış ve mahkeme Kongre partisine yeni bir başbakan belirlemesi için 2 hafta süre vermişti (Green, 2013: 62). Bu şartlar altında Indira Gandhi artan huzursuzluk ve siyasi kariyerinin son bulması tehlikesiyle baş etmek için tek çare olan Olağanüstü Hal’i ilan etmeyi uygun buldu. Dönemin Cumhurbaşkanı Fakhruddin Ali Ahmad’a anayasanın 352. maddesi uyarınca 6 aylık bir olağanüstü hâl ilan etmesini önerdi. Cumhurbaşkanı Ahmad, buna itiraz ettiyse de sonradan kabul etti. Indira Gandhi bu kararı çıkardıktan sonra durumdan haberi olmayan kabineye olağanüstü halin ilan edildiğini açıklayınca kabine üyeleri şok oldu (Green, 2013: 63). Olağanüstü halin ilanı ile birlikte muhalefet liderleri tutuklandı. Muhalif yayınlara karşı çok ciddi sansür uygulandı ve Indira Gandhi kendi aleyhindeki Anayasa Mahkemesi kararını geçersiz kılan bir kararnameyi parlamentoda onaylattı. Böylelikle Hindistan’ın bağımsızlığı sonrası ilk defa bir otoriter rejim kurulmuş oldu (Green, 2013: 65-66).

Olağanüstü Hâl’in ilanından kısa bir süre sonra Indira Gandhi Yoksulluğa Karşı Savaş başlığı altında 20 maddelik bir program açıkladı. Ancak bu program

tam anlamıyla uygulanmamıştı çünkü eyalet hükümetleri bu maddeleri gerçekleştirecek yapıdan yoksundu. Program değişik maddeler içeriyordu ve bunların en dikkat çeken kısmı ise Başbakan Indira Gandhi'nin oğlu Sanjay Gandhi'nin 5 maddelik planı idi. Bu plan yetişkin okur-yazarlığını sağlama, gelin çeyizinin ve kast sisteminin kaldırılması, çevreyi güzelleştirme ve radikal bir aile planlaması programını içeriyordu (Krishna, 2011: 70). Aile planlaması ile en fazla üç çocuk sahibi olunması hedefleniyor ve kitlesel bir kısırlaştırma politikası takip edilmek isteniyordu. Örneğin aile planlaması programına katılanlara belli avantajlar sağlanacağı ve ucuz kredili ev vb. yardımlar yapılacağı vaat ediliyordu. Bütün bunlara rağmen Aile Planlaması Programı kitlesel bir destek görmedi çünkü Hindistan geleneklerine bağlı bir toplumdur ve bunu bir hakaret olarak görüyorlardı. Çok çocuk sahibi olmayı aileler bir zenginlik olarak görüyor ve bu programa katılmayı reddediyordu. Buna rağmen 23 milyon kişi bu programa katıldı (Green, 2013: 70-71).

1976 yılında 5 yıllık görev süresi dolan parlamentonun yenilenmesi ve seçime gidilmesi gerekirken bu karar ertelendi ve olağanüstü hâl uzatıldı. Olağanüstü Hâl'in uzatılmasına taraftar olanlardan biri ise Sanjay Gandhi idi ve belirsiz bir süre Olağanüstü Hâl'in ertelenmesini savunuyordu. Ancak olağanüstü hâl uygulamaları halkın tepkisini çekiyordu. Ulusal Af Örgütüne göreyse olağanüstü halin ilk yılı biterken 110 binden fazla kişi tutuklanmış ve yargılamadan hapse atılmıştı (Krishna, 2011: 172). 22 kişininse hapiste öldüğü belirtiliyordu. 1976 yılının Kasım ayında Sanjay Gandhi'nin ikna etmesiyle birlikte Indira Gandhi seçimleri bir kez daha erteledi. Ancak iki ay sonra 1977 yılının Ocak ayında Gandhi, Mart ayında seçimlerin yapılacağını ilan etti. Hemen ardından politik mahkûmları serbest bıraktı (Kochanek ve Hardgrave, 2007: 288-289).

Gandhi, aslında seçimleri kazanacağına güvendiği için böyle bir hamleyle başvurmuştu. Ancak karşısında muhalefet partileri Janata Partisi ve Demokrasi İçin Kongre Partisi adları altında birleşmişti (Kochanek ve Hardgrave, 2007: 288). Ve olağanüstü halin halk nezdindeki etkisi oldukça olumsuzdu. Bu şartlar altında 1977 yılının Mart ayında seçimlere gidildi. Hindistan'ın bağımsızlığından beri ülkeyi yöneten Hindistan Ulusal Kongre Partisi seçimlerde büyük yenilgiye uğradı ve Indira Gandhi, milletvekili seçilemedi. Böylelikle Gandhi'nin 11 yıllık başbakanlığı son buldu (Kochanek ve Hardgrave, 2007: 288). Aslında bu seçim sonuçları Hindistan halkının otoriterleşen Gandhi hükümetine olan tepkisinin çok açık bir göstergesiydi. Hindistan Ulusal Kongresi'nin uğradığı bu hezimet bu partinin tekrar bölünmesine yol açmıştır.

3.4.Nükleer Politika

Hindistan'ın uluslararası alanda kendi bağımsızlığını gösteren kanıtlardan birisi de izlediği nükleer politika idi. Hindistan bağımsızlığını ilan ettikten bir süre sonra 1948 yılında Jawaharlal Nehru, Atom Enerjisi Komisyonu'nu kurarak nükleer programı devreye soktu. Bu komisyonun görevi nükleer gücün stratejik doğası gereği gereken tüm maddeler üretmekti (Shodhganga, 2018). Nehru'nun ölümüyle başbakan olan Shastri ise Nehru'nun başlattığı politikayı takip ederek Hint nükleer patlayıcı programını başlattı. Shastri'nin ölümü sonrası Başbakan olan Indira Gandhi, Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşmasını (Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı, 2018) imzalamayı reddetti ve ilk nükleer patlama denemesini 18 Mayıs 1974 tarihinde Pokhran yakınlarında yaptı. Tüm dünya bu deneme karşısında şaşkınlığa uğradı zira kimse Hindistan'dan böyle bir hamle beklemiyordu. Bu patlamanın gücü 1945 yılındaki Hiroşima'ya atılan atom bombasının gücünden az olsa da (8-12 ki) Hindistan açısından bu, önemli bir başlangıç idi (Latif, 2014: 133).

Gandhi, 1980 yılında yapılan seçimler sonrası yeniden başbakan olunca Afganistan'ın yakın bir tarihte Sovyetler Birliği tarafından işgali ve Pakistan'ın nükleer silah politikası nedeniyle 1974 yılında başlattığı nükleer deneme politikasını devam ettirme kararı aldı. 17 Şubat 1980 tarihinde Gandhi, Trivandrum kentinde yaptığı bir basın toplantısında da Hindistan'ın nükleer bomba yapmaya inancı olmadığını ancak nükleer deneme yapmakta serbest olduğunu açıklamıştır. Gandhi, Pakistan'ın nükleer silah yapma kabiliyetinden endişe etmiştir (Alam, 1988: 36-37). Ancak iç politikadaki ayrılıkçı Sih militanlar sorunu ve diğer problemler Başbakan Gandhi'nin yeterli derecede nükleer politikaya eğilmesini engellemiştir. Başbakanlığının son zamanında Gandhi'nin temennisi ise Pakistan'ın nükleer politikasını barışçıl bir şekilde sürdürmesi ve ABD'nin olumsuz bir durumda bu ülkeye müdahale etmesiydi.

Genel olarak bakıldığında Gandhi'nin nükleer politikası, temkinli ve Hindistan'ın komşu ülkelere karşı caydırıcı bir amaç güden bir nükleer politika idi. Gandhi, çevresinde tehdit olarak gördüğü Pakistan'a karşı barışçıl bir nükleer politika izlemeyi yeğlemiştir. Gandhi'nin başlattığı bu politika, daha sonra oğlu Rajiv Gandhi ve diğer başbakanlar tarafından da başarıyla devam ettirilmiştir.

3.5. Eğitim Politikası

Hindistan'da Nehru'nun ölümünden sonra başbakan olan Lal Bahadur Shastri döneminde (1964-1966) ülkenin ulusal eğitim politikasıyla ilgili bir rapor

yazması için komisyon kuruldu. Bu komisyonun başkanı olan D.S. Kothari'ye ithafen komisyon, Kothari komisyonu olarak anılmıştır.

Kothari komisyonu, hazırladığı raporda zorunlu eğitimin Hindistan anayasasının da belirttiği gibi 14 yaşına kadar verilmesini ve en önemli şey olan eğitimde fırsat eşitliğinin ve ulusal bütünleşmenin sağlanmasını belirterek daha büyük bir kültürel ve ekonomik kalkınma için radikal bir yeniden yapılanma çağrısı yapmıştır. Öğretmenlerin daha iyi eğitim almasını savunan komisyonun vurguladığı bir diğer konu ise 3 dil formülü idi. Buna göre bir kişi hem İngilizce hem de bulunduğu eyaletin resmi dilinin yanında ulusal dil olan Hindu dilini öğrenecekti. Bunun yanında Hindistan'ın tarihini ve kültürünü yansıtan Sanskrit dilinin öğretilmesi de komisyonun raporunda öneriliyordu. Dil öğretimiyle entelektüel ve geniş halk yığınları arasındaki açığın azaltılması hedeflenmişti. Bu komisyon, son olarak ulusal gelirin yüzde 6'sının eğitim harcamalarına ayrılmasını da talep etmişti (All Research Journal, 2018). Komisyon raporu 1966 yılında sunulsa da Hindistan'ın ekonomisinde ve dış politikasındaki olumsuz gelişmelerden dolayı uygulamaya konulması 1968 yılını bulmuştu. Gandhi'nin eğitim politikası planı radikal reformlar önerse de Hindistan'ın içinde bulunduğu koşullar planın tam anlamıyla başarılı olmasını engellemiştir.

4. Indira Gandhi'nin İkinci Dönem Başbakanlığı (1980-1984)

Ülkeye siyasi, ekonomik ve toplumsal atılımlar sağlasa da uyguladığı merkezîyetçi politikalarla yerel yönetimleri zayıflatan Indira Gandhi, kendisine muhalif hareketleri besleyen damarlara katkı sağlamış (Şahin, 2018: 175) ve böylece oluşan olumsuz hava, onun 1977 yılında yapılan seçimleri kaybetmesine neden olmuştur. Seçimleri kazanamayan ve milletvekili seçilemeyen Indira Gandhi'nin bu durumu uzun sürmemiştir. 1978 yılının Kasım ayında yapılan ara seçimlerde tekrar milletvekili seçilen Indira Gandhi meclise geri dönmüştür (Green, 2013: 75). Aynı yıl partisi içindeki görüş ayrılıkları nedeniyle kendi taraftarları ile birlikte Hindistan Ulusal Kongresi (Indira) adında yeni bir parti kurmuştur (Encyclopedia, 2019). 1979 yılında Indira Gandhi karşıtı hükümet bloğunun arasında çıkan anlaşmazlık Başbakan Morarji Desai'nin istifa etmesine yol açmıştı. Yeni kurulan Charan Singh başbakanlığındaki hükümet ise mecliste güvenoyu alamayınca erken seçimlere gidilmesi kararı verilmişti. 14 Ocak 1980 tarihinde yapılan genel seçimleri büyük farkla kazanan Indira Gandhi tekrar başbakanlığa getirilmiştir (Kochanek ve Hardgrave, 2013: 290). Gandhi, ikinci başbakanlık devrinde bu defa Pencap bölgesindeki ayrılıkçı Sihlerle uğraşacak ve bu sorun onun ölümüne yol açacaktır.

4.1. Pencap Sorunu

Hindistan'ın kuzeybatısında bulunan Pencap bölgesi Hindistan'ın 1947 yılında Hindistan ve Pakistan olarak ayrılarak bağımsızlığını ilan etmesi sırasında ikiye ayrılmış Pencap'ın Müslüman halkı Pencap'ın batısında, Sih ve Hindu halk ise bölgenin doğu kısmında kalmıştır. Sihlerin haklarını savunduğu iddiasıyla 1920 yılında Sih halkının liderleri tarafından kurulan Akali Dal Partisi (Kumar, 2017: 179-180) ise buradaki faaliyetlerine hız vermiş ve Akali Dal Partisi 1967 yılında bölge hükümetini kurmuştur (Chiriyankandath, 2016: 60). Bölgede üstünlüğünü kaybeden Indira Gandhi'nin Hindistan Ulusal Kongre Partisi bölgede iktidara yeniden gelebilmek için Sih halkını bölmek amaçlı kendi taraftarlarına yeni bir Sih lider tayin etmiştir. Ancak yeni tayin edilen Bhindranwale adındaki Sih lider, kısa süre sonra Indira Gandhi'nin partisinin bir kuklası olmaktan vazgeçmiş ve özerklik talebinde bulunmaya başlamıştır. Indira Gandhi, ilk olarak Sih Lider Bhindranwale'yi eleştiren gazete sahibi Lala Jagat Narain'in öldürülmesinden dolayı Bhindranwale'yi sorumlu tuttu ve hapse attırdı. Ancak bir süre sonra hapisten çıkan Bhindranwale, Sihler tarafından bir ulusal kahraman muamelesi görmeye başladı. Bölgede bulunan Hindular ise durumdan endişelilerdi. Gandhi, Bhindranwale önderliğindeki Sih teröristlerinin Sihlerin kutsal tapınağına taşınmasından sonra Sih ayrılıkçılara karşı tedbir kararı aldı. Bu karar, Sihlerin merkezi hükümet yanlısı Atwal'ın tapınağı terk ettikten sonra öldürülmesi ve ardından birçok Hindu sivilin öldürülmesi sonrası kesinlik kazandı (Green, 2013: 76-78).

Öte yandan Pencap bölgesi Hindistan'ın tahıl ambarıydı ve orada devam eden huzursuzluk tüm Hindistan'ın etkilenmesine neden olacaktı. Bu nedenle Hindistan Başbakanı Indira Gandhi'nin emriyle Amritsar Tapınağı Hindistan Ordusu tarafından kuşatıldı. 3 Haziran 1984 tarihinde tüm yabancı gazeteciler bölgeden çıkartıldı ve tüm ulaşım hatları kesildi. 5 Haziran'da ise tüm sivillerin tapınaktan ayrılması istendi. Aynı günün gecesi tapınağa girildi ve uzun çatışmaların ardından birçok Hindu askerinin ölmesine rağmen Bhindranwale ve taraftarları ölü ele geçirildi. Ancak tapınağın yapılan operasyon sırasında büyük zarar görmesi Sihleri çok üzmüştü. Öyle ki bu operasyon sonrası Indira Gandhi tehdit edilmiştir. Indira Gandhi, operasyon sonrası bu ayrılıkçı hareketi sonlandırmış olsa da artık aldığı tehditler nedeniyle ölümünün yaklaşmakta olduğunu anlamıştı. Çevresindeki Sih korumalar görevden alınmış ancak Indira Gandhi bir süre sonra Sihleri dışlamış görünmemek için tekrar Sih korumaları göreve getirmiştir. Bunun yanında operasyonun bitiminde Sih kökenli Cumhurbaşkanı Zail Singh'i bölgeye göndermiş ve Zail Singh tapınağı ziyaret ederek incelemelerde bulunmuştur. Ancak Singh, bu ziyaret sırasında bir

suikasta uğramış ve kıl payı hayatta kalmıştır (Green, 2013: 79). Sih halkı “Blue Star Operasyonu” olarak adlandırılan bu operasyon sonrası yaşanan durumdan çok rahatsız olmuş ve Sih askerler orduyu terk etmiştir. Birçok seçkin Sih, madalyalarını Hindistan Cumhurbaşkanı’na göndererek iade etmiştir (Singh ve Fenech, 2014: 91). Her ne kadar hükümet, tapınağın zarar görmesi ve tüm olanların sorumluluğu konusunda Bhindranwale ve taraftarlarını sorumlu tutmaktan yana politika gütse de Sihler, Indira Gandhi’yi 31 Ekim 1984 tarihinde öldürterek karşılık verdiler. Indira Gandhi’nin ölümü sonrası oğlu Rajiv Gandhi aynı gün başbakan atanmış ve 3 gün içinde 10 bin Sih katledilmiştir (Singh ve Fenech, 2014: 91). Dolayısıyla Pencap sorunu Blue Star Operasyonu ile son bulmamış ve daha büyük olaylara yol açmıştır.

5. Indira Gandhi’nin Dış Politikası (1966-77 ve 1980-84)

Indira Gandhi’nin Başbakanlık görev süresince izlediği dış politika birkaç temele dayanıyordu. Bunlardan birincisi babası Jawaharlal Nehru’nun takip ettiği politikayı devam ettirmek, ikincisi Hindistan’ın yakın komşuları ile münasebetlerini düzeltmek ve üçüncü olarak Hindistan’ın üçüncü dünya ülkeleri arasındaki öncü konumunu sürdürmek. Bu esaslar doğrultusunda Indira Gandhi, babası Nehru’nun Sovyetler Birliği’ne yakın ancak hem ABD hem de Sovyetler birliği dışında üçüncü dünya ülkelerinin oluşturduğu bağlantısızlar platformunun öncülüğünü sürdürme ilkesini benimseyip devam ettirmiştir. Ancak Hindistan’ın Çin ve Sovyetler Birliği ile komşu olması bunun yanında sınır problemi yaşadığı Pakistan ile münasebetlerini yeniden düzenlemek Indira Gandhi’nin yönetimde olduğu dönemin koşullarının getirdiği bir durumdu. Bu nedenle ister istemez bir yandan iç politika meseleleri bir yandan da dış politika meseleleri konusunda sıkıntılı günler geçiren Hindistan’ın dış meselelerini çözmek Indira Gandhi’nin iç politika meselelerine daha çok odaklanmak istemesinden de ileri gelmiştir. Yine de dış politika konuları ister istemez Başbakan Gandhi’nin uğraş alanlarından birini oluşturmuştur.

5.1.Hindistan’ın Komşularıyla Olan Dış İlişkileri

Hindistan, Güney Asya’nın yüzölçümü ve nüfus bakımından en büyük ülkesidir. İngiliz yönetimi sonrası Pakistan ve Bangladeş’in Hindistan’dan ayrılması sonrası bile bu durum değişmemiştir. Hindistan’ın başlıca komşuları Çin, Sovyetler Birliği ve Pakistan olmakla birlikte Myanmar, Bhutan, Bangladeş ve Nepal gibi görece küçük ülkelerle de sınır komşuluğu vardır. Hindistan bu ülkelerle özellikle ticari bağlamda güçlü ilişkilere sahiptir.

5.1.2. Indira Gandhi Dönemi Hindistan - Çin Münasebetleri

Hindistan ve Çin Asya kıtasının Sovyetler Birliği'nden sonra iki büyük ülkesiydi. Her iki ülke hem kültürel hem de tarihi açıdan bu özelliklerini ön planda tutmuşlardı. Hindistan'ın Britanya'dan 15 Ağustos 1947 bağımsızlığını ilan etmesinden sonra Güney ve Doğu Asya'da bölgesel güç konumunu korumak isteyen Çin, Hindistan'ın anlaşmazlık içinde olduğu Pakistan ile münasebetlerini geliştirmiştir. Çin'in Hindistan ile sınır sorunları vardı ve bu nedenle sınır savaşı yapmıştı. Çin, Hindistan'ın bölgesel hâkimiyetini engelleme peşindeydi. Hindistan ve Pakistan arasında 1965 yılının Ağustos ayında patlak veren Keşmir kaynaklı savaşta ise Çin bu nedenle Pakistan tarafını tutmuştur. Bu savaş sonrası Başbakan Indira Gandhi, Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurucu lideri Mao Zedung'un ölümüne kadar bu ülkeyle münasebetlerine mesafe koymuştur. Zedung'un 1976 yılındaki ölümünün hemen ardından Başbakan Indira Gandhi, tek taraflı olarak Çin ile yeniden diplomatik münasebet kurmak istediğini beyan etmiş ve K.R. Narayanan'ı bu ülkeye elçi olarak atamıştır (Khanna,1997: 302). Böylelikle iki ülke arasında münasebetler tekrar başlamıştır. Yine de Indira Gandhi'nin başbakanlıkta bulunduğu süre boyunca Çin ile ilişkiler, Sovyetler Birliği ile olan ilişkiler kadar gelişme göstermemiştir.

5.1.3. Indira Gandhi Dönemi Hindistan-Sovyetler Birliği Münasebetleri

Hindistan'ın bir diğer komşusu olan Sovyetler Birliği ile Başbakan Nehru döneminde Hint-Sovyet münasebetleri gelişmiş ve Sovyetler Birliği, Hindistan'ın en büyük destekçilerinden biri olmuştur. Indira Gandhi'nin başbakanlığı devrinde ise bu münasebetler daha da gelişmiştir. Indira Gandhi, ilk olarak 1966 yılında Sovyetler Birliği'ni ziyaret etmiş ve ekonomik yardım talebine olumlu yanıt almıştır (Mastny, 2019: 64). 9 Ağustos 1971 tarihinde yine bu ülkeyi ziyaret etmiş ve bu ülkeyle dostluk ve iş birliği anlaşması imzalamıştır (Sharma,1999: 5-6). 1976 yılında yine Sovyetler Birliği'ni ziyaret eden Indira Gandhi'ye Moskova yönetimi Olağanüstü Hal rejiminden dolayı destek vermiştir (Mastny, 2019: 73). 1979 yılında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'ı işgal etmesi sonrası Indira Gandhi, ikinci başbakanlık döneminde Sovyetler Birliği'ni desteklemiş ve 1980 yılı sonunda Sovyetler Birliği'nden desteğine karşılık 15 yıl süreyle 1,6 milyar dolarlık silah yardımı kredisi almıştır. Böylece Hindistan dünyanın en büyük silah ithalatçılarından biri olmuştur (Satın aldığı silahların yüzde 85'i ise elbette Sovyet menşelidir.) (Gupte, 2012: 32; Mastny, 2019: 64).

Gandhi'nin ölümüne kadar Sovyetler Birliği, Hindistan'ın en önemli müttefiklerinden biri olmaya devam etmiştir.⁵

5.1.4. Indira Gandhi Dönemi Hindistan - Pakistan Münasebetleri

1947 yılında Hindistan ve Pakistan, Britanya'dan bağımsızlığını ilan etmesinden hemen sonra Hindistan'daki Müslümanların bir bölümü Pakistan'a; Pakistan'daki Hindular da Hindistan'a göç etmiştir. Ancak Pakistan ve Hindistan arasında sınır anlaşmazlıkları yaşanmaya başlamıştır. Jammu - Keşmir bölgesi, iki ülke arasındaki en büyük problemi teşkil etmiş olup bu yüzden Hindistan ve Pakistan arasında 1965 yılında bir savaş olmuştur (Khanna,1997: 299). Bu savaş Hindistan'ın zaferiyle sonuçlanmışsa da sorunlar yine bitmemiştir. Bu sorunlardan birisi de Doğu Pakistan ile Batı Pakistan arasındaki problemlerdir. Öncelikle bu meselenin başlangıcında Doğu Pakistan, Avami Ligi⁶ Lideri Mujibur Rahman önderliğinde 1966 yılında otonomi talebinde bulundu (Nair, 2008: 12). 1970 yılındaki Pakistan genel seçimlerini Doğu Pakistanlı siyasetçi Mujibur Rahman kazanınca Batı Pakistan'da Zülfikar Bhutto önderliğindeki muhalefet bunu reddetti. Pakistan Cumhurbaşkanı Yahya Han tarafından Mujibur Rahman'a başbakanlık görevinin verilmesinin ertelenmesi ve ardından gelen askeri yönetimin müdahalesi sonrasında Mujibur Rahman 17 Nisan 1971 tarihinde Bangladeş'in tek taraflı bağımsızlığını ilan etti. Kısa bir süre sonra ise iki Pakistan arasında bir savaş patlak verdi ve savaştan kaçan 10 milyon Doğu Pakistanlı Hindistan'a sığındı (Nair, 2008: 44, 178). Başbakan Gandhi durumun kötüleşmesi üzerine Pakistan sınırından Hindistan'a bomba atılması sonrası bu ülkeye savaş ilan etti. Kısa süren savaş, Batı Pakistan'ın yenilgisiyle sona erdi. Batı Pakistan lideri Yahya Han bu yenilgi sonrası Cumhurbaşkanlığını aralık ayında, 1970 yılı seçimlerinden ikinci parti olarak çıkan Pakistan Halk Partisi lideri Zülfikar Ali Bhutto'ya devretti ve Doğu Pakistan, Bangladeş adını alarak bağımsızlığını ilan etti (Haqqani, 2010: 89-90). Bunun sonucunda Bangladeş'in kurtuluşuna yardım eden ve bağımsızlığına ön ayak olan Başbakan Gandhi hem bölgede hem de dünyada büyük saygınlık kazandı. Bu meseleden sonra Gandhi, Pakistan Cumhurbaşkanı Bhutto ile 2 Temmuz 1972 tarihinde Simla Anlaşması olarak anılan bir anlaşma imzalayıp bu ülkeyle de komşuluk münasebetlerini düzeltti (Simla Antlaşması, 2019).⁷

⁵ Bkz.EK-3.

⁶ Avami Ligi:1949 yılında Doğu Pakistan (şimdiki Bangladeş)'da kurulan siyasi parti. Demokrasi, milliyetçilik, sekülerizm ve sosyalizmi savunan parti, Bangladeş'in bağımsızlık mücadelesine öncülük etmiş olup kurulduktan sonra farklı tarihlerde Bangladeş'i yönetmiş olup şimdiki lideri Şeyh Hasina Wajid'dir. Bkz. Syedur Rahman, Historical Dictionary of Bangladesh, United States Of America, Scarecrow Press, 2010, s.32-35

⁷ Bkz.Ek-2.

Ancak Gandhi, Pakistan'ın nükleer denemeleri nedeniyle bu ülkeye karşı her zaman temkinli bir politika izledi. Zira Gandhi'nin ikinci başbakanlık döneminde Ziya ül-Hak yönetimindeki Pakistan'a hem maddi hem de askeri yardım yapan ABD, bununla Afganistan'ı işgal ederek bölgesel güç dengesini kendi lehine çevirmeye çalışan Sovyetler Birliğini dengelemeye çalışıyordu. Bu yardımlar, Afgan isyancılara ulaştırılıyordu dense de Hindistan, bu durumdan rahatsızdı ve Pakistan'a karşı Gandhi hükümeti ihtiyatlı tavrını devam ettirmiştir.

5.1.5. Hindistan'ın Bölgenin Diğer Ülkeleriyle Münasebetleri

Hindistan'ın Afganistan, Myanmar, Bangladeş, Nepal, Bhutan ve Sri Lanka gibi küçük ülkelerle komşuluk ve münasebetleri bulunmaktaydı. Afganistan'ın Sovyetler Birliği tarafından işgal edilmesi sonrası Hindistan, bu işgalin doğru olmadığı ve Afgan halkının egemenlik hakkına bir saldırı olduğunu isim vermeden beyan etmiştir (aslında müttefiki olduğu için Sovyetler Birliğini desteklemiştir). Öte yandan Indira Gandhi komşu ülkelerden bazılarına resmi ziyaretlerde bulunmuş ve bu ülkelerle iyi niyet temelinde komşuluk münasebetleri kurmak istediğini belirtmişti. Özellikle Bangladeş'in Pakistan'dan ayrılması kararını desteklemiş ve bu ülkeye bağımsızlık mücadelesinde yardım etmiştir. Bangladeş'in bağımsızlığı sonrası bu ülkeye ziyarette bulunan Gandhi, Bangladeş'e tam destek vermiştir (Nair, 2008: 46). Farakka barajı meselesi iki ülke arasında bir müddet sorun olsa da daha sonra bu yapılan anlaşmalarla çözüme kavuşmuştur (Salman, 2002: 148). Başbakan Gandhi, güney komşusu olan Sri Lanka'ya ise farklı tarihlerde ziyaretlerde bulunmuş ve Tamil halkı ile ilgili sorun⁸ nedeniyle 1974 yılında Sri Lanka Başbakanı Sirimavo Bandaranaike ile bir ortak bildiri yayınlayarak Tamillerin belli bir yüzdesinin Sri Lanka vatandaşlığına geçmesi konusunda anlaşılmuştur (Chattopadhyaya, 1994: 28). Yine aynı yıl, yıllardır Hindistan'a mı yoksa Sri Lanka'ya mı ait olduğu tartışılan Kachchativu Adası ve iki ülkenin karasuları sınırı hakkında bir anlaşma imzalandı ve Kachchativu Adası Sri Lanka'ya bırakıldı (Naik, 2017: 439-440). Böylelikle Gandhi, güney komşusuyla olan problemlerinden belli başlı olanlarını halletmiş oldu. Sonuç olarak Gandhi, her ne kadar stratejik olarak önemli görmese de bölgedeki küçük ülkelerle iyi

⁸ Sri Lanka'nın kuzey ve doğusunda bulunan Tamil etnik grubunun içinde bulunduğu sorun. Sri Lanka'nın kuzey ve doğusunda bir Tamil devleti kurulması talebinde bulunan bir grup Tamil tarafından Velupillai Prabhakaran önderliğinde Tamil Kaplanları olarak bilinen Tamil Eelam Kaplanları'nın Kurtuluşu adı altında bir terör örgütü kurulmuştur (1976). 1983 yılında söz konusu örgütün yol açtığı iç savaş başlamış ve 2009 yılında Sri Lanka Hükümeti bu iç savaşı kazanmıştır. Bkz. <https://www.britannica.com/topic/Tamil-Tigers> (27 Ağustos 2020).

komşuluk ilişkileri kurmayı amaçlamış ve bu ülkelere karşı dostane bir tutum takınmıştır.

5.1.6. Indira Gandhi Dönemi Hindistan'ının Batı Ülkeleri İle Olan Münasebetleri

Indira Gandhi, Bağlantısızlar Hareketi'nin öncülerinden olan Hindistan'ın bu durumu nedeniyle Batı ülkelerine mesafeli bir tutum takınmıştır. Onları bir müttefik olarak değil ancak iç politikadaki başta ekonomi olmak üzere çeşitli sorunlarla baş edebilmek için bir araç olarak görmüştür. Bunlardan birisi de Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'dir. Gandhi, başbakanlığa gelişinden birkaç ay sonra üst üste gelen kıtlık yıllarından ötürü (1960'lı yılların ortaları) yaşanan sorunu çözmek için ABD'ye bir ziyarette bulunmuş ve bu ülkeden gıda yardımı talep etmiştir. Hatta ekonomik destek alabilmek için ABD'nin baskısı altında Hindistan Rupisini yüzde 36,5 oranında devalüe etmiştir (Chopra,2003: 333). Ancak bir süre sonra yardımın gecikmesi üzerine Gandhi, ABD ile olan ilişkilerini gözden geçirmiş ve kuzey komşusu Sovyetler Birliği ile iş birliğine gitme kararı almıştır. Gandhi'nin bu kararı sonrası ABD ile ilişkiler uzun yıllar boyunca mesafeli olmuştur. Özellikle Bangladeş'in bağımsızlığını kazanmasıyla sonuçlanan Hindistan-Pakistan Savaşı sırasında ABD'nin Pakistan'dan yana tavır alması Gandhi ve hükümetini rahatsız etmiştir. Gandhi'nin ABD'nin Pakistan'a olan silah yardımını da endişe ile izlediği çeşitli kaynaklarda belirtilmiştir. Ancak bütün bu olumsuz gelişmelere rağmen Gandhi, ikinci başbakanlığı döneminde özellikle de ekonomik sıkıntıları aşmak amacıyla kredi almak için ABD ile münasebetlerine önem vermiştir. Başbakan Gandhi, 29 Temmuz 1982 tarihinde çeşitli temaslarda bulunmak üzere ABD'yi ziyaret etmiştir (Chopra, 2003: 333).⁹

Indira Gandhi, ABD dışında başta İngiltere olmak üzere belli başlı Batı ülkelerine ziyaretlerde bulunmuş -özellikle Bangladeş meselesi nedeniyle bir dizi ziyaretler yapmıştır- ve bu ülkelerle dış politikasının temelini teşkil eden ekonomik çıkarlar odaklı ortaklıklar kurmayı hedeflemiştir. Indira Gandhi başbakanlığının ilk yıllarında ülkesine desteği Batı ülkelerinden bulmak istemiş ve Mart 1966'da Fransa'yı ziyaret etmiştir. Bu ziyarette Fransa Cumhurbaşkanı Charles De Gaulle onun Fransızca'yı akıcı konuşmasından ve tavrından etkilenmiş daha sonra kendisinden "Kadınların politikada başarılı olacağını düşünmüyorum. Ancak bu kadın da şaşırtıcı bir kuvvet var. Başarılı olacaktır!" diye söz etmiştir (Jayakar, 1992: 190). Bunun dışında Birleşik Krallığa ilk olarak 1966 yılında daha sonra ise Pakistan ile olan sorunlar nedeniyle 1971 yılında

⁹ Bkz. EK-4.

(Sundarajan, 2010: 393) ve 1982 yılının Nisan ayında resmi ziyaretlerde bulunmuştur. Bu ziyaretlerinde başarılı görüşmeler gerçekleştirmiştir. En son ziyaretinde Margaret Thatcher ile bir dostluk kurmuştur (Ranas, 2011: 138). Sonuç olarak Gandhi, Bağlantısızlar Hareketi'nin lideri olması nedeniyle Hindistan'ın bu ülkelere olan tavrında daima temkinli bir tutum takınmıştır.

5.1.7. Hindistan ve Bağlantısızlar Hareketi

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Almanya'nın ikiye ayrılması aynı zamanda dünyanın Batı Bloku ve Doğu Bloku olarak ikiye ayrılmasına neden olmuştur. Aynı tarihlerde her iki bloğa da mesafeli duran yeni bağımsız olmuş bazı ülkeler ayrı bir oluşum meydana getirerek bu iki bloğa da bir alternatif oluşturmak istemiştir. İlk olarak, 1954 yılında Çin Başbakanı Zhou Enlai ile Hindistan Başbakanı Jawaharlal Nehru'nun bu konuda anlaşması üzerine Bağlantısızlar Hareketi olarak adlandırılan hareket 1955 yılında Endonezya'nın Bandung şehrinde 18 ülkenin katılımıyla ilk konferansını düzenledi. Bu konferansta Bandung prensipleri adı altında 10 ilke benimsendi ve barış içinde bir arada yaşama ilkesine vurgu yapıldı. Sonradan bu hareketi Kruşçev önderliğindeki Sovyetler Birliği de destekledi (Tarrosy, 2005: 157-158). Nehru'nun önderliğini yaptığı Bağlantısızlar Hareketi, kızı Indira Gandhi döneminde de Hindistan'ın ön planda olduğu bir hareket olmaya devam etti. Gandhi ilk olarak 1970 yılında Zambiya'nın başkenti Lusaka'da düzenlenen konferansa katıldı ve burada Bağlantısızlar hareketi üyelerine zamanının politik ve ekonomik açıdan bitmemiş devrimini uygulamaları çağrısında bulunan bir konuşma yaptı (Chopra, 2003: 331). Gandhi'nin ikinci başbakanlık döneminde ise 1983 yılında Yeni Delhi'de Bağlantısızlar Hareketi Zirvesi düzenlenmiş ve Gandhi, bu zirvede hareketin başkanlığına seçilmiştir. Aynı zirvede Gandhi Bağlantısızlar Hareketi'nin dünyanın en barışçıl hareketi olarak tanımlamıştır (Kapoor, 2014). Böylelikle Bağlantısızlar Hareketi'nin kuruluş ilkesi bir kez daha vurgulanmıştır. Genel olarak bakıldığında Başbakan Gandhi, her zaman Bağlantısızlar Hareketi ülkeleri ile temas halinde olmuştur. Hindistan, bir üçüncü dünya ülkesi olarak Batı ülkeleri ile ekonomik çıkarlarını temel alan bir ilişki kurarken ilkesel anlamda da Bağlantısızlar Hareketi'nin öncüsü olmaktan vazgeçmemiştir.

Sonuç

Hindistan gerek coğrafi gerekse de sosyo-kültürel özellikleriyle hem dünyanın hem de Güney Asya'nın dikkat çeken ve önde gelen ülkelerinden biridir. Ülkenin kurucularından ve ilk Başbakanı olan Nehru'nun kızı olarak önce babasına eşlik ederek siyasete ısınan Indira Gandhi, parti liderlerinin onu kolay yönlendirilecek bir figür olarak seçip başbakanlığa getirdiği bir isim

olmakla birlikte kısa zamanda mücadelecisi, faydacı ve aynı zamanda otoriter vasfını ülke siyasetine hâkim kılmıştır. Ülke içinde uyguladığı politikalar büyük tepki almış, özellikle Olağanüstü Hal ilan etmesi ve sonrasında gerçekleştirdiği anti demokratik uygulamalar, kendisine karşı geniş bir muhalefet cephesi kurulmasına neden olmuştur. Indira Gandhi, iç politikada ülkede siyasi istikrarı sağlamak ve ekonomiyi düzene koymak için çabalamış, ülkesinde gerçekleştirdiği tarım devrimiyle halkın gıda problemini önemli ölçüde çözerek iç politikada önemli bir başarı kazanmıştır. Dış politikasını ise iç politikasına uygun olarak belirlemiştir. Daha evvel de bahsedildiği gibi onun dış politika tarzı, iç politikasında olduğu gibi Hint vurgusuna dayalı ülkenin ekonomik ve bölgesel çıkarlarına hizmet eden bir politik tarzıdır ve oldukça faydacıdır. Bu maksatla yabancı ülkelerle münasebet kuran Gandhi, hem tarihi bir şahsiyetin kızı olması hem de Hindistan gibi dünyanın en büyük demokrasisine sahip bir ülkenin başbakanı olması sıfatıyla dış politikada önemli başarılar elde etmiştir. Bu bağlamda Bangladeş'in bağımsızlığa kavuşmasında rol oynayıp Pakistan'ın bölgede zayıflamasına neden olmuş ve Sovyetler Birliği ile iş birliği yaparak bu ülkeyle Çin'e karşı bir bölgesel güç dengesi oluşturmuştur. Ancak Gandhi'nin iç politikada Sihlere karşı güttüğü politika başarısızlıkla sonuçlanmış ve bunun sonucunda Gandhi, uğradığı suikast sonrası hayatını kaybetmiştir. Böylelikle Hindistan tarihinde bir dönem kapanmıştır. Indira Gandhi hem politikaları hem de karakteriyle halen dünyada tartışılmaya devam etmekte olup Hindistan siyasi geçmişindeki varlığının güçlü bir kişilik örneği sergilemesi ve hakkında "Hindistan'ın Annesi" imgesinin oluşması, onu tartışmasız bahse değer kadın profillerinden biri haline getirmiştir (Şahin, 2018: 179). Bu çalışma, bizlere aslında Türkiye'nin siyasi tarihi boyunca görülen kişi ve parti çekişmelerinin bir benzerinin coğrafi olarak uzak olan bir ülkede de vuku bulmuş olmasıyla uluslararası ilişkilerin ve siyasi tarihin kişi temelli incelemelerde ne derece benzeşebildiğini de göstermektedir. O nedenle ülkemiz halkınca çok tanınmayan bir ülkenin, çok tanınan ve ülkemizde de sıkça rastlanan türde bir kişiliğini tanıtmanın mukayeseli bir siyasi değerlendirme imkânı sunacağı ortadadır.

EK: 1. Indira Gandhi ve babası Jawaharlal Nehru

Kaynakça: <http://indiafacts.org/the-story-behind-nehru-indira-gandhis-bharat-ratna/> (05 Ocak 2019)

EK: 2. Indira Gandhi ve Pakistan Cumhurbaşkanı Zülfikar Ali Bhutto Simla Anlaşmasını imzaladıkları dönemde (1972)

Kaynakça: <https://www.thefridaytimes.com/tft/indira-gandhi-and-zulfikar-ali-bhutto-in-simla-1972/> (05 Ocak 2019)

EK: 3. Indira Gandhi ve Sovyetler Birliği Lideri Leonid Brejnev

Kaynakça: <https://www.thenational.ae/arts-culture/book-review-india-the-sleeping-tiger-a-foreign-policy-overview-1.142510> (05 Ocak 2019)

EK: 4. Indira Gandhi ve ABD Başkanı Ronald Reagan ile eşi Nancy Reagan

Kaynakça: <https://www.indiatoday.in/magazine/cover-story/story/19820831-indo-us-relations-prime-minister-indira-gandhi-dazzles-america-772112-2013-10-07> (05 Ocak 2019)

Kaynakça

- Alam, M. B. (1988). *India's Nuclear Policy*, Delhi, India, Mittal Publications.
- Bank Nationalisation, 2018, (07 Eylül 2018), http://pnbsu.com/news/banking_finance/bank_nationalization.pdf
- Banking reform in India, 2018, (07 Eylül 2018) <https://economics.mit.edu/files/508>
- Basu, R. S. (2012) "Understanding The Poverty Amelioration Programmes Of The Congress: The Narratives From The Jawaharlal Nehru and Indira Gandhi Years", Lithuania, Universitat Wroclawski, *Societal Studies*, 4 (2), 361-406.
- Chattopadhyaya, H. (1994). *Ethnic Unrest in Modern Sri Lanka: An Account of Tamil Sinhalese Race Relations*, New Delhi, India: M.D. Publications Pvt. Ltd.
- Chiriyankandath, J. (Ed.), (2016). *Parties and Political Change in South Asia*, Oxon, UK, Routledge.
- Chopra, Ed.P.N. (2003). "A Comprehensive History of India", 3. Cilt, New Delhi, India: *Sterling Publishers Pvt. Ltd.*
- Chowdhury, M.K. (2016). "Agricultural Strategy in India: Green Revolution (A Historical Perspective)", *International Journal of Arts, Humanities and Management Studies*, Vol 02, No.5, 67-79.
- Decoding Indira Gandhi's Bank Nationalisation of 1969, 2018 (07 Eylül 2018) <https://www.thequint.com/news/india/indira-gandhi-bank-nationalisation-1969-morarji-congress>
- Education in India: National Policies and Regulations, 2018, (14 Ekim 2018) <http://www.allresearchjournal.com/archives/2016/vol2issue6/PartG/2-6-67-472.pdf>
- Economic Milestone: Nationalisation of Banks (1969), (07 Eylül 2018) [http://www.forbesindia.com/article/independence-day-special/economic-milestone-nationalisation-of-banks-\(1969\)/38415/1](http://www.forbesindia.com/article/independence-day-special/economic-milestone-nationalisation-of-banks-(1969)/38415/1)
- Green, J. C. (2013). *Indira Gandhi: India's Destined Leader*, History Theses, State University of New York College at Buffalo, Paper 23.
- Green Revolution: Making India self sufficient in food, 2018, (07 Eylül 2018) <https://www.inc.in/en/in-focus/green-revolution-making-india-self-sufficient-in-food>
- Gupte, P. (2012). *Mother India: A Political Biography of Indira Gandhi*, India: Penguin Books.

Haqqani, H. (2010). *Pakistan: Between Mosque and Military*, Washington, USA: Carnegie Endowment.

India's Nuclear and Defence Policy (2018). (11 Eylül 2018) http://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/118057/9/09_chapter%204.pdf

India Since Independence, (2018). (03 Eylül 2018) <https://erenow.com/exams/indiasinceindependence/28.html>

Indian Constitution, (2020). (13 Ağustos 2020) <https://www.india.gov.in/my-government/constitution-india/constitution-india-full-text>

Indian National Congress, (04 Ocak 2019) <https://www.encyclopedia.com/history/asia-and-africa/south-asian-history/indian-national-congress>

Indira Gandhi biography, (2018). (02 Eylül 2018) <https://www.britannica.com/biography/Indira-Gandhi#ref325594>

Indira Gandhi biography, (2018). (2 Eylül 2018) http://www.pmindia.gov.in/en/former_pm/smt-indira-gandhi/

Jayakar, P, (1992). *Indira Gandhi: A Biography*, New Delhi, India: Penguin Books.

Johari, J.C. (2006), *Indian National Congress Since Independence*, New Delhi, India: Lotus Press.

Kapoor, R. S. (2014). *How India's Intellectuals Spread Lies* (2nd Edition), New Delhi, India: Vision Books.

Khanna, V.N. (1997). *Foreign Policy of India*, New Delhi: Vikas Publishing House.

Kim, Y. (2006). *Indian Electoral Politics and the Rise of the Bharatiya Janata Party* (BJP), USA: Florida State University.

Kishan S.R., (2011). *21st-Century Diplomacy: A Practitioner's Guide*, USA, Bloomsbury Publishing.

Krishna, A. V. (2011). *India Since Independence: Making Sense Of Indian Politics*, India: Pearson Education.

Kochanek, S, A, Hardgrave, R. L. (2007). *India: Government and Politics in a Developing Nation*, Boston, USA, Cengage Learning.

Kumar, A. (2017). *Political Parties in India*, India: Educreation Publishing, Chhattisgarh.

Latif, A. (2014). "A Comparative Study of Nuclear Doctrines of India and Pakistan", *Journal of Global Peace and Conflict*, Vol. 2, No. 1.

Mastny, V. (2019). (05 Ocak 2019), The Soviet Union's Partnership with India, [http://www.php.isn.ethz.ch/lory1.ethz.ch/documents /MastnySoviet-IndianPartnership.pdf](http://www.php.isn.ethz.ch/lory1.ethz.ch/documents/MastnySoviet-IndianPartnership.pdf)

Naik, V N. (2017). "Indira Gandhi and Indo-Sri Lankan relations, International Journal of Academic Research and Development", *New Delhi*, Volume 2, Issue 4, 436-441.

Nair, P. S. (2008). *Indo-Bangladesh Relations*, New Delhi, India: APH Publishing,

Nationalisation of Indian Banks and their progress after nationalisation, (2018). (07 Eylül 2018), http://shodhganga.inflibnet.ac.in/bitstream/10603/66839/10/10_chapter%204.pdf

Nükleer Silahların Yayılmasının Önlenmesi Anlaşması, (2018). (11 Eylül 2018), <https://www.iaea.org/topics/non-proliferation-treaty>

Olağanüstü Hâl, 2020, Türk Dil Kurumu, *Güncel Türkçe Sözlük*, (27 Ağustos 2020), <https://sozluk.gov.tr/>

Perkins, J. (1997). *Geopolitics and the Green Revolution: Wheat, Genes, and the Cold War*, New York: Oxford University Press.

Rahman, S. (2010). *Historical Dictionary of Bangladesh*, United States Of America: Scarecrow Press.

Salman, M. A. S. (2002) . *Uprety, Kishor , Conflict and Cooperation on South Asia's International Rivers: A Legal Perspective*, Washington: World Bank Publications.

Sanghvi, V. (2006). *The Congress, Indira to Sonia Gandhi*, Delhi, India: Gyan Publishing House.

Sharma, S. R. (1999). "India-USSR Relations, 1947-1971: From Ambivalence to Steadfastness", 1. Cilt, *New Delhi*, India, Discovery Publishing House.

Simla Barış Antlaşması, (2018). (05 Ocak 2019) Bkz. https://mea.gov.in/in-focus_article.htm?19005/Simla+Agreement+July+2+1972

Singh, P., Fenech, L. E. (2014). *The Oxford Handbook of Sikh Studies*, Oxford, Britain: OUP Oxford.

Sundararajan, S. (2010). *Kashmir Crisis: Unholy Anglo-Pak Nexus*, Delhi, India: Gyan Publishing House.

Şahin, H. Hilal. (2018). *Madunların Kimliksel Varoluşunda Kadın İmgesi: Indira Gandhi Örneği The Image of Women within the Subaltern Identity: The Case of Indira Gandhi*, Konya, Eğitim Yayınevi.

Tamil Kaplanları, (2020). (27 Ağustos 2020)
<https://www.britannica.com/topic/Tamil-Tigers>

Tarrosy I. (2005). "Need for non alignment in our global World? The Non-aligned Movement Today and Tomorrow", Croatia, *Croatian International Relations Review*.

Zakir Hussain, (2019). (04 Ocak 2019)
<https://www.britannica.com/biography/Zakir-Husain>